

Bakalářská práce

Vavřince Řehoře Válečné tajnosti pražské

Studijní program:

B0114A300072 Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

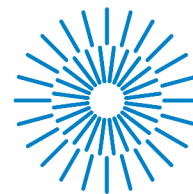
Dana Kaiserová

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jiří Koten, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Vavřince Řehoře Válečné tajnosti pražské

<i>Jméno a příjmení:</i>	Dana Kaiserová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000008
<i>Studijní program:</i>	B0114A300072 Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra českého jazyka a literatury
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Vytvořte stručný medailon autora (vl. jménem Josef Vraný);
Soustředěně přečtěte román Válečné tajnosti pražské;
Popište a analyzujte žánr jako variantu románu tajností a pokuste se ho zařadit do kontextu vývoje;
Všímejte si žánrových aktualizací (zasazení příběhu do válečných událostí, sociální tematika, žánr senzačního dumasovského románu apod.);
Analyzujte postavy, zápletku, narativní způsoby;
Sumarizujte závěry.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

Čeština

Seznam odborné literatury:

Bohumil Fořt: Literární postava, Praha 2008.

Lubomír Doležel: Narativní způsoby v české literatuře, Praha 1993.

Lubomír Doležel: Fikce a historie v období postmoderny, Praha 2008.

Jaroslava Janáčková: Román mezi modernami, Praha 1989.

Dagmar Mocná: Červená knihovna, Praha – Litomyšl 1996

Literatura k Řehořovi (recenze a nekrology) podle Lexikonu české literatury, 3/II, s. 1386-1387.

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Jiří Koten, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce:

30. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Kateřina Váňová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Jiřímu Kotenovi Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při zpracovávání bakalářské práce. Dále chci poděkovat svému partnerovi za podporu a za formální úpravu práce. Svým rodičům děkuji za podporu po dobu celého svého studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá rozborem a interpretací literárního díla s názvem *Válečné tajnosti pražské I-III*. Je zde představen téměř zapomenutý autor Vavřinec Řehoř, který se kromě literární činnosti výrazně zapojoval také do politického života. Založil charitu, která pomáhala sirotkům a chudým lidem. Dále je práce zaměřena na jednotlivé žánry, jejichž rysy se ve zmíněném Řehořově díle vyskytují. Jmenovitě jde o žánr románu s tajemstvím, dobrodružného románu a červené knihovny. Bakalářská práce se věnuje postavám a jejich roli ve *Válečných tajnostech pražských*, také zasazuje události z fikčního světa do souvislostí s událostmi, které se odehrály ve světě skutečném. Představeny jsou jednotlivé motivy románu, kterými je například podvod, láska či důležitost informace. Dále je pozornost věnována času a prostoru, do kterého je fikční děj zasazen. Jedná se často o exkluzivní prostředí, do kterého se nemá šanci každý dostat.

Klíčová slova

hazard, spekulace, spiklenectví, vlastenectví, tajemství, první světová válka, Vavřinec Řehoř

Anotation

This bachelor thesis is about text analysis and interpretation of book called *Válečné tajnosti pražské I-III*. There is introduced almost forgotten author Vavřinec Řehoř. The author was also active in politics, he created a charity focused on help to orphans and poor people. This thesis is also about each genre which connects to author's work and some of them could be found in the researched literary work. There are genres like a mystery novel, adventure novel and romantic novel in the book. The thesis describes each figure and their role in the plot of the book. The thesis also look for context of fiction world from the book with events in real world that author experienced with. There are introduced motives of novel for example fraud, love or interesting information. The book also focus on time and space of the fiction plot. There is often a special space where only some people are able to go.

Key words

gamble, speculation, conspiracy, patriotism, secret, first world war, Vavřinec Řehoř

Obsah

1	O AUTOROVÍ.....	10
1.1	Propojení autora s <i>Válečnými tajnostmi pražskými</i>	11
2	ŽÁNROVÁ FORMA.....	13
2.1	Román s tajemstvím.....	13
2.2	Dobrodružný román.....	15
2.3	Červená knihovna.....	15
3	ŽÁNROVÉ AKTUALIZACE.....	17
3.1	První světová válka.....	17
3.2	Sociální tematika.....	18
3.3	Národnostní aktualizace.....	19
4	POSTAVY A JEJICH ROLE V PŘÍBĚHU.....	20
4.1	Ignác Salten.....	20
4.2	Marcela.....	21
4.3	Salo Region.....	21
4.4	Lustig.....	22
4.5	Petr Vlencecký.....	23
4.6	Oldřich Vlencecký.....	23
4.7	Zdeňka.....	25
4.8	Helena.....	25
4.9	Truding.....	26
4.10	Marie Anna.....	26
4.11	Donath.....	27
4.12	Božík Radosta.....	27
4.13	Mirko Radosta.....	27
5	ZÁPLETKA.....	29
6	NARATIVNÍ ZPŮSOBY.....	31
6.1	Vypravěč.....	31

6.2 Řeč postav	32
7 KOMPOZIČNÍ VÝSTAVBY.....	34
8 ČASOPROSTOR.....	35
8.1 Časové zasazení příběhu ve fikčním světě.....	35
8.2 Prostor, ve kterém se děj odehrává.....	35
9 MOTIVIKA	37
9.1 Spekulace	37
9.2 Láska, milostné pletky.....	37
9.3 Podvod.....	37
9.4 Důležitost informace	38
10 ZÁVĚR	39
11 SEZNAM LITERATURY	41

ÚVOD

V této bakalářské práci se budu věnovat románové trilogii s názvem *Válečné tajnosti pražské*. Za cíl si kladu předložit informace o jejím autorovi Vavřinci Řehořovi, který není široké a možná ani „oborové“ veřejnosti známý, dále se budu snažit interpretovat jednotlivé žánrové varianty, jejichž rysy se v díle vyskytují. Také zařadím *Válečné tajnosti pražské* do kontextu konkrétních historických událostí, jakými je například první světová válka. Budu analyzovat jednotlivé literární postavy, zejména se zaměřím na jejich roli v příběhu, představím zápletku, pásmo řeči vypravěče a jednotlivých postav. Neopomenu ani kompozici této románové trilogie, časové a prostorové zařazení ve fikčním světě či některé výraznější motivy díla.

Jedním z žánrů, který se v díle projevuje je román s tajemstvím nebo přímo román „tajností“. Tomu se v nedávné době věnovala např. literární vědkyně Zuzana Urválková v knize s názvem *Tajemství úspěchu*. Píše o *Tajnostech pařížských* z let 1842-1843, jejichž autorem je francouzský spisovatel Eugène Sue. Právě zmíněným literárním dílem se začal rýsovat kult románu s tajemstvím. „Podstatně větší prostor by si zasluhovaly Sueovy *Tajnosti pařížské* jako žánrový obraz tajností ze života ve velkoměstě, k nimž opakovaně odkazují jako k výraznému dobovému intertextu, přivlastňovanému populárním čtivem napříč 19. stoletím.“¹ Podobnost Řehořových *Válečných tajností pražských* s *Tajnostmi pařížskými* tkví v tom, že je tvoří „soubor výjevů ze života rozdílných sociálních vrstev, propojených dobrodružným dějem s kriminální zápletkou“.²

Průkopník románu s tajemstvím Eugène Sue se stal velice známým autorem poté, co jeho *Tajnosti pařížské* začaly vycházet ve francouzském periodiku. „Sueova popularita byla nejpozději od čtyřicátých let nesmírná. Díky lacinému vydávání na pokračování v periodickém tisku a takzvaným továrnám na překlady, k nimž byla přirovnávána některá nakladatelství, se s románem seznámili čtenáři nejrozmanitější sociální příslušnosti, od nejnižších po nejvyšší kruhy.“³ Dalo by se tedy říci, že *Tajnosti pařížské* i *Válečné tajnosti pražské* bychom mohli považovat za brakovou literaturu, která se ovšem ve své době těšila velkému zájmu čtenářů.

¹ URVÁLKOVÁ, Zuzana. *Tajemství úspěchu: německojazyčná knižnice Album nakladatele Ignáce Leopolda Kobra v širších literárních souvislostech*. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1093-1. s. 21

² URVÁLKOVÁ, Z., pozn. 1, s. 261

³ URVÁLKOVÁ, Z., pozn. 1, s. 261

1 O AUTOROVĚ

Vavřinec Řehoř, vlastním jménem Josef Vraný, byl český prozaik, autor románů pro lidové publikum, publicista agrárního tisku, novinář, redaktor, poslanec a senátor. Pocházel ze selské rodiny. Měl několik pseudonymů, říkal si také například Martin Vrána, Hynek Pencík či Jiří Vávra. Narodil se roku 1874 ve Stránce u Mělníka. Studoval nejprve v Praze, následně v Táboře na vyšší hospodářské škole, poté v Halle na vysoké škole zemědělské. Brzy se začal zajímat o politické dění. V době svých studií v Táboře se seznámil se zakladatelem agrárního hnutí a přispíval svými texty do *Selských novin*. Od roku 1906 působil v Praze jako národohospodářský redaktor ústředního orgánu Československé strany agrární, deníku *Venkov*. O rok později založil a redigoval týdeník *Cep*. Roku 1914 založil další týdeník, který se jmenoval *Večer*. Počátkem dvacátých let dvacátého století byl jmenován šéfredaktorem veškerého tisku agrární strany. Stal se také poslancem a senátorem za zmiňovanou politickou stranu. Působil v charitě České srdce. Zemřel náhle v době turistického pobytu v Monaku roku 1937. Byl pohřben v Horní Libchavě u České Lípy.⁴

„Svým životem a prací vyoral hlubokou, nezničitelnou brázdou i v práci pro povznesení českého zemědělského stavu.“⁵ Usiloval o zlepšení sociální situace pro české zemědělce a povznesení české vesnice. Napsal několik článků, ve kterých ctí selskou práci pro národ a váží si těžké a odpovědné práce žen na venkově.⁶ „Agrární hnutí jest především hnutím sociálním a jeho předním cílem jest, pomoci těm vrstvám venkovského lidu, které jsou nejvíce uhněteny a hospodářskou krizí sklíčeny.“⁷ Pozitivně hodnotil německý nacionalismus, za kterým podle něj Češi velmi zaostávali. Nikdy se neobával ztráty popularity. „Dovedl celou svoji osobnost vložit do boje za zlepšení životní úrovně českého sedláka a rolnického stavu. Kritizoval slabé stránky demokratického systému, poukazoval na nutnost autority a kázně.“⁸ Otevřeně se hlásil k tomu, že je českým nacionalistou, ale přitom upozorňoval na to, že Češi musí vycházet s Němci vždy dobře. Byl prvním kritikem politiky Edvarda Beneše. Měl v oblibě českou kulturu. Důkazem toho jsou jeho citace českých spisovatelů, zejména tedy Aloise Jiráska a Josefa Václava Sládka. Netajil se kladným vztahem k Antonínu Švehlovi a k mladým

⁴ OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3, s. 1386-1387.

⁵ HORÁK, Jan., Josef Vraný 5 let mrtev. *Venkov: orgán České strany agrární* [online]. 1942, roč. 37, č. 83, s. 1, [vid. 8. 4. 1942]. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:0d8377c0-5ea3-11e8-8c53-005056825209?page=uuid:066cc700-5eaf-11e8-906a-5ef3fc9bb22f>

⁶ HORÁK, J., pozn. 5, s.1

⁷ VRANÝ, Josef. K sociálním úkolům našeho dorostu. *Rozkvět* [online]. 1908, roč. 1, č. 3, s. 18. [vid. 5. 2. 1908]. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:e44b99e0-14b7-11e7-94e5-001018b5eb5c?page=uuid:16c479d0-14c4-11e7-981b-005056825209>

⁸ HORÁK, J., pozn. 5, s. 1

průbojným lidem. Byl urputným bojovníkem proti liberalistické hospodářské politice. Studoval finanční politiku, o které psal také články pod pseudonymem Dr. Hynek Penčík. Inspiroval se německými vzory, na základě čehož se snažil bojovat proti nezaměstnanosti. Za války založil charitativní organizaci s názvem České srdce, která pomáhala chudým.⁹

Co se týká jeho literární tvorby, zprvu se projevoval jako autor odborné literatury a publicista v agrárním tisku, ve kterém také v průběhu 1. světové války začal otiskovat své prózy, které později vyšly i knižně. V beletrii vycházel ze svých životních zkušeností. Příběhy zasazoval do venkovského prostředí a snažil se v nich o propagaci myšlenek svého politického hnutí a principů křesťanské morálky. V prózách vykresloval život české společnosti v době války. Vesnici stavil v dílech do protikladu k městu, kdy venkov vykresloval téměř idylicky, oproti tomu město zobrazoval jako místo plné válečných zbohatlíků se zkaženou morálkou. Psychologie postav je jednoduchá a stejně tak je jednoduchý i jejich jazykový projev. Názorně se Řehořova životní filozofie projevovala ve fejetonech, které psal, a které vyšly po jeho smrti v souboru s názvem *Nejdříve něco z domova*.¹⁰ Mezi jeho díla kromě *Válečných tajností pražských* patří například *Návrat* nebo *Dvojitý život*.

1.1 Propojení autora s *Válečnými tajnostmi pražskými*

V díle se objevují některé skutečnosti, které souvisí se životem autora. Jedná se například o osobnosti počátku 20. století, které jsou v knize zmiňovány, a ke kterým měl autor podle informací z článku Jana Horáka kladný vztah. Dále je z díla patrné nacionální smýšlení Vavřince Řehoře, a také se objevují informace, které je možné uvést do kontextu s agrární stranou, ve které působil. V knize se též hovoří o charitativní organizaci s názvem České srdce, kterou Řehoř založil.

V posledním díle *Válečných tajností pražských* se čtenář seznámí s fiktivní postavou, která je známá z českých dějin v souvislosti se založením samostatného československého státu. Jedná se o Antonína Švehlu. Ve fikčním světě zastává funkci ministra, který má rozhodnout o tom, zda v čele Rakouských akciových strojírny bude po skončení války nadále Němec Donath, nebo zda do funkce generálního ředitele tohoto podniku dosadí českého vlastence Oldřicha. Výsledek je takový, že Donath je z funkce svržen a strojírny mají nového ředitele, kterým je Oldřich Vlenceký. Z toho je také patrné Řehořovo nacionální smýšlení.

V knize je popsován rozdíl mezi venkovem a městem. Vzhledem k tomu, že autor v reálném životě zastával práva vesnických lidí a rolníků, je i ve fikčním příběhu na jejich

⁹ HORÁK, J., pozn. 5, s. 1

¹⁰ OPELÍK, J., pozn. 4, s. 1386-1387.

straně. Patrně je, že vesnici považuje za lepší, žijí zde nezkažení lidé. Na venkově byli lidé o událostech informováni později než v městech. Pražané jsou zkažené bytosti, které se vysmívají neznalosti a neinformovanosti vesničanů. „Teď poletí ceny nahoru, skoupíme, co se skoupit dá, staré poštovní známky i cibuli, hadry i lepenku na střechu. A jak závidí venkovští Pražanům! My jsme věděli o zákopech u Vídně už čtrnáct dní, nakupovali jsme už dávno, smetánku sebereme a venkovským necháme jen sbírané.“¹¹

Jak již bylo zmíněno, Vavřinec Řehoř se věnoval charitě. Založil dobročinný spolek České srdce. Tuto nadaci zastupuje ve světě fikce postava spisovatelky Nebeské. Společně se Zdeňkou pomáhají dětem, které ztratily ve válce rodiče. V jejich dobrých skutcích jim pomáhá také Mirko Radosta, který zařídí, aby se děti mohly ubytovat na tuchořickém zámku, kde se o ně bude společně se Zdeňkou starat.

¹¹ ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské II*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925, s. 202

2 ŽÁNROVÁ FORMA

Základním žánrem *Válečných tajností pražských* je román. V tomto díle najdeme znaky románu tajností, což je patrné již z názvu díla, objevují se zde i rysy dobrodružného románu, a dále žánrů populární literatury, např. červené knihovny nebo špionážního románu.

2.1 Román s tajemstvím

Román s tajemstvím je žánrovou variantou, jež v realistickém fikčním světě pracuje s dobrodružným dějem a poskytuje čtenáři „dočasnou morální a sociální iluzi, rýsuje utopie o zbohatnutí, o překlenutí propasti mezi třídně protilehlými světy, o znovunalezeném pořádku a nalezení spravedlnosti“.¹²

Dobrodružnou stránku *Válečných tajností pražských* konstituuje jednak téma protirakouského odboje, jednak způsob vyprávění, v němž čtenář v napětí očekává, jak se zobrazená situace vyvine. Asi nejvíce se v rozebíraném románu projevuje znak, který Daniela Hodrová ve své knize nazvala „utopii o zbohatnutí“.¹³ Jeden z hrdinů, původně chudý lokaj, se během několika let stane milionářem. Ze střední vrstvy se najednou ocitne mezi zbohatlíky, což však doprovází nemalé problémy. Další hrdina, který je naopak vznešeného původu, zase pomáhá v boji za českou myšlenku (podobně jako Rudolf v románu, jenž stojí na počátku této žánrové varianty, v *Tajnostech pařížských*). „Román s tajemstvím je založen na principu zastřené syžety, s nímž souvisí celý systém zatajování a zjevování dějových motivací, identity hlavní postavy atd.“¹⁴ Právě zmíněné zatajování hraje v díle významnou roli. Často se setkáme s motivem tajemství. Příkladem může být situace, kdy pan Lustig odtajňuje před Ignácem Saltenem obchody v pojišťovací kanceláři. Tajemná scéna se odehrává v Lustigově pracovně, kam se jen tak někdo nedostane, aby se nedověděl tajné informace. Zákaz vstupu sem mají i uklízečky, proto není v místnosti pořádek. Listina, na které je objasněn princip obchodu pojišťovací kanceláře, je uschována v pokladnici, aby se k ní nikdo neoprávněný nedostal, a je psána anglicky. Cizí jazyk, který v té době neovládalo mnoho lidí, má ještě více zkomplikovat případné zneužití smlouvy, které by vedlo k odhalení tajností. Při četbě románu působí mnoho postav tajemně, neproniknutelně. Vypravěč odkládá informace o charakterech. Jejich interpretaci a fikčnímu chování se budu věnovat v jedné z následujících kapitol.

Tento žánr má již velmi dlouhou historii. V určitých obměnách se román s tajemstvím objevuje již od dob helénistických. Původně však nešlo o tajemství jako takové, ale jen o

¹² HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: Kapitoly z historie a typologie žánru*. Praha: ČS, 1989, s. 148

¹³ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 148

¹⁴ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 148

jakousi „hru s místem a identitou postav“. „Ve středověku se k tomuto významu připojil význam esoterický, jehož pokleslým dozvukem bylo tajemství v gotickém románu 18. století“.¹⁵ Vývoj zaznamenal tento žánr v 19. a 20. století, přičemž v tomto období došlo k tomu, že román s tajemstvím začal mít „profánní a exoterický ráz“.¹⁶ V 19. století byl tento žánr na svém vrcholu, přimkl se k románu sociálnímu, který v té době zaznamenával mnohé úspěchy. Znáмым románem s tajemstvím byly tou dobou Sueovy *Tajnosti pařížské* z let 1842-1843, v nichž „převládá obraz Paříže ovládané morálně zkorumpovanými kriminálními živly“.¹⁷

Spolu s románem tajemství vstoupilo do literatury zcela nové téma, kterým bylo město, resp. velkoměsto. V některých případech se dokonce stávalo vlastně náhradní „postavou“, která pronásledovala hrdinu.¹⁸ Počátkem 20. století bylo město pojímáno jako „moloch, fatální prostor, v němž hrdina postupně ztrácí iluze o světě a vlastní tvář“.¹⁹ Později přecházel román s tajemstvím do romantického románu. Rozdíl těchto dvou žánrů se projevuje následovně. „Dvojník v románu s tajemstvím nemá nikdy metafyzický charakter, jehož nabývá v romantických prózách také oživlá věc – socha, loutka, obraz, oděv.“²⁰

V době předbřeznové, tedy v polovině 19. století, kdy se v Čechách projevovaly obrozenecké snahy, objevovaly se v románu tajností vlastenecké iluze. Ne zřídka jako hlavní hrdina v tomto typu románu vystupoval vlastenec, „který však nebýval typickým představitelem svého národa, nýbrž postavou výjimečnou, neživou. Zpravidla to byl podivín, šílenec posedlý myšlenkou národní“.²¹ V českém prostředí se daný žánrový typ rozvíjí od čtyřicátých let 19. století. Vyskytoval se ale i v 60. a 70. letech. V této době se však zmíněný žánr mění v román národní deziluze. Výjimkou jsou stále iluzivní romány Karoliny Světlé. Příklady románů s tajemstvím z doby 19. století jsou: *Na poušti* od Karla Sabiny, *Komediant* od Vítězslava Háška, dále *Na úsvitě* Karoliny Světlé či Tylův *Poslední Čech*.²² Ve *Válečných tajnostech pražských* se může čtenář setkat hned s několika postavami vlastenců. Příkladným je v tomto směru mladý baron Oldřich Vlencecký, který je odhodlán za svou vlast zemřít. Vlastencem je i postava Trudinga, ač to tak někdy nevypadá. Z ženských postav za svou vlastí stojí například paní Nebeská, dále vychovatelka Hoftová či Marie Anna.

¹⁵ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 149

¹⁶ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 149

¹⁷ URVÁLKOVÁ, Z., pozn. 1, s. 214

¹⁸ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 149-150

¹⁹ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 150

²⁰ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 151

²¹ HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 160

²² HODROVÁ, D., pozn. 12, s. 161

2.2 Dobrodružný román

Jak již bylo zmíněno, dále se ve *Válečných tajnostech pražských* vyskytují rysy dobrodružného románu. Podle Dagmar Mocné jde o „žánr zábavné prózy s množstvím zápletek, navozující napětí vystupňováním motivu rizika a zkoušky“. ²³ Hlavní postavy románu jsou v neustálém napětí a vstupují do nemalého rizika. Nikdy není jasné, jak se budou vyvíjet akcie, do kterých hrdinové románu investovali své peníze. Jistým riskem bylo také zakoupení pojistky barona Vleneckého. V případě, že by v brzké době nezemřel, jak spekulanti předpokládali, přišli by o nemalé peníze. Velkým tématem, které vnáší do díla dobrodružnou složku je téma spiklenectví. Čtenář je neustále napínán, jak daná situace dopadne. Pro dobrodružný román je typické „vystupňování napětí a oddalování řešení zápletek“.²⁴

Typickým příkladem pro tuto definici je zápleтка s dokumentem, který pojednává o přípravě otravných plynů, jenž chtějí využít Němci ve válce. Postavy Oldřicha, Božíka a Trudinga se snaží, aby se tento spis nedostal do rukou Němců, a aby lidé neumírali na udušení se jedovatými plyny. Vždy, když je situace nejvíce napínavá, přijde vsuvka, která nemá s napínavým příběhem nic společného. Ku příkladu je do příběhu o spiklenectví vložena vsuvka o životě lesníka Mirka. Poté se autor opět vrací k danému napínavému příběhu.

2.3 Červená knihovna

Ve *Válečných tajnostech pražských* se odehrává několik milostných pletek. Mnoho se jich týká Lustigovy nevlastní dcery Heleny. Ta se postupně sblíží s několika muži, například s postavou mladého barona, později mnicha Oldřicha Vleneckého, dále s ředitelem Rakouských strojůren Donathem či hoteliérem Trudingem, do kterého je intenzivně zamilovaná, plánuje si s ním budoucnost, ve všem ho poslouchá a udělala by pro něj cokoli. Další milostné plotky se odehrávají mezi hraběnkou Sternhoffovou a Oldřichem, který je v tu dobu mnichem. Ani Saltenova dcera Marcela nezůstává pozadu. Je zamilována též do Oldřicha a žárí, jelikož o něj zprvu stojí i zmíněná hraběnka. Marcela se kvůli lásce velmi trápí. Jede hledat Oldřicha až do Francie. Prožije si mnoho strachu o život svého milého, který je spiklencem a stává se legionářem, bojuje ve válce za svou vlast, a je ochoten pro ni i zemřít. Nakonec mezi Marcelou a Oldřichem vše dopadne šťastně. Poslední díl *Válečných tajností pražských* končí jejich svatbou a je naznačeno, že se tomuto páru narodil chlapec. Šťastný konec má i láska mezi správcem tuchořických lesů Mirkem a sestrou Oldřicha Vleneckého Zdeňkou. Také tato láska

²³ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, ISBN 80-7185-669-X, s. 118

²⁴ MOCNÁ, D., pozn. 23, s. 118

je završena sňatkem. K jejich štěstí jim dopomohla spisovatelka paní Nebeská. „Zabloudila v lese, odešla s Božíkem daleko od Mirka a Zdeňky... A když po několika hodinách se konečně zase shledali, zobjímala oba – milence. Vedli se a Mirkovi se zatřpytily slzy v očích, když se pak sklonil, aby zlíbal obě ruce paní Nebeské.“²⁵ Tím se kniha přibližuje k žánru červené knihovny. Jak již bylo naznačeno, hlavní roli v tomto žánru populární literatury hraje „lícení peripetií milostného vztahu“.²⁶

Cílovými čtenáři červené knihovny byly od samého počátku ženy. Tento typ románu se do evropské literatury dostal v souvislosti s jejich vzdělaností, a to v průběhu 19. století, kdy se dámy naučily číst. Ve zmíněném období bylo napsáno hned několik románů, kde hlavní roli hrají milostné trable a láska. Příkladem je *Paní Bovaryová*, *Anna Kareninová* nebo *Červený a černý*. Důvodem, proč si tento žánr získal u ženské populace oblibu je zcela zřejmý. Ženy nechtěly přemýšlet nad složitými zápletkami, toužily po pobavení se a u četby si chtěly odpočinout. Lákavým se stalo také to, že většina milostných románů má šťastný konec, což bylo základem pro to, aby si dílo získalo úspěch u čtenářů.²⁷

„Název žánru červená knihovna byl původně název zcela konkrétní edice románů pro ženy, vydávané ve 20. a 30. letech akciovou společností Rodina. Knihy byly vázány do plátna červené barvy s vytlačeným písmenem R – emblémem vydavatelství. Později se název zobecnil pro určitý druh četby. Barvu plátěné vazby ne zvolil vydavatel náhodně. Červená je barvou srdce, a tedy i lásky.“²⁸

²⁵ ŘEHOŘ, V., pozn. 11, s. 199

²⁶ MOCNÁ, D., pozn. 23, s. 118

²⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: Studie kulturně a literárně historická. Pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996, ISBN 80-7185-075-6. s. 9-11

²⁸ MOCNÁ, D., pozn. 27, s. 13-14

3 ŽÁNROVÉ AKTUALIZACE

3.1 První světová válka

Příběh válečných tajností pražských se odehrává v době první světové války, tedy v letech 1814-1918. Sled historických událostí koresponduje s tím, jak je vykreslen v knize. Román tajností konečně vyžaduje realistický chronotop. V románu i ve skutečnosti se impulzem pro vypuknutí války stává atentát na Františka Ferdinanda d'Este. V aktuálním světě k němu došlo 28. června 1914 v Sarajevu.

Ve světě příběhu tato událost nastává v době, kdy se Ignác Salten, arcivévodův lokaj, vrací se svou dcerou Marcelou na panství Tuchořice. Už od odjezdu arcivévodvy do Sarajeva měl Salten špatný pocit. Vybavoval si, jak se Františku Ferdinandovi na cestu nechtělo a předcházela jí zlá znamení. Čtenář se o události, která předcházela válce, dovídá následovně: „Když se vraceli do Tuchořic, poručil kočímu, aby jel pomalu. ‚Jen co noha nohu mine!‘ nakazoval. Chtěl užít podvečerní lahody. Blížili se k poště pod zámekem. ‚Stalo se tam něco, lidé se sbíhají!‘ řekl kočí, obraceje se k Saltenovi. ‚Hlouposti, bůhví, co vidíte. Besedují tam, pán není doma, služebnictvo se baví...‘ nevrle se rozkřikl pán. ‚Nebaví, ne, ne, běhají, slyšíte, slyšíte?‘ Od pošty volal kdosi od stráně, do zámeckého parku: ‚Ona také, ona také!‘ ‚Zastavte, zastavte, Kriste Ježiši!‘ zaúpěl Salten. ‚Tati, pro boha, co se ti stalo?‘ Marcela chopila otce okolo pasu. ‚Ona také... Slyšela´s? Stalo se něco hrozného...‘ Od pošty pádil hoch silnicí. ‚Co je, co se stalo?‘ volal naň Salten. ‚Atentát, oba zabili, oba...‘“²⁹

Prostřednictvím postavy Marie Anny se čtenář dovídá i o vpádu německých vojsk do Belgie, čímž Němci porušili její neutralitu, která měla být zaručena na základě smlouvy. V důsledku toho vstoupily Belgie a Velká Británie do války. Tato událost se opět shoduje s tím, co skutečně nastalo, před čtenářem tak vyvstává realisticky působící fikční svět. K vpádu v historickém světě došlo 3. srpna 1914.

Dále jsou v románu zmiňovány reálné bitvy, které proběhly během první světové války. Příkladem je bitva na Marně, bitva o Halič, kolem které je v příběhu mnoho nejasností. Nejprve se všechny fikční postavy radují z toho, že Němci byli poraženi, nicméně tyto zprávy nebyly ověřené. Druhý den přichází informace o tom, že v bitvě zvítězila německá armáda a došlo k velkým ztrátám v ruském vojsku. Zmíněna je též dlouhá a vyčerpávající bitva u Verdunu, ve které zemře mnoho vojáku, mimo jiné i legionáři.

²⁹ ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské I*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925, s. 18

O zahraničních legiích také příběh pojednává. V knize autor popisuje historii vzniku legií, a to zejména ve Francii, dále zmiňuje též české legionáře v Rusku. Popsáno je, kdy se první dobrovolníci začali k legiím hlásit, kolik jich bylo celkem a kolik vojáků zemřelo. Legionáři jsou v díle zobrazeni jako velcí hrdinové a vlastenci, kteří jsou lidmi obdivováni a občané jim děkují za jejich odvahu a chuť bojovat za svou vlast. Dodejme, že Řehoř románem nepochybně přispěl k legionářskému kultu, které umění za první československé republiky vydatně podporovalo (nejen např. v próze legionářů, ale např., jak vidno, i literaturou zábavnou).

Konec první světové války, po kterém všichni tak touží, je nakonec ve třetím díle zmíněn jen tak mimochodem, in medias res. Čtenář se tento zásadní dějový zvrat dozvídá prostřednictvím postavy Hoftové, která přesvědčuje Marcelu, svou svěřenkyni, o tom, aby jela s otcem do Čech, že se jí vrátí i její milý Oldřich, jelikož válka definitivně skončila. „Čeho se ještě bojíš? Válka se již neobnoví! Oldřich již nikdy nevstoupí do zákopů.“³⁰

3.2 Sociální tematika

V díle jsou patrné sociální rozdíly mezi bohatými a chudými, je také zaznamenán vzestup a pád některých postav. Zatímco bohatá vrstva si žije v blahobytu, chudí lidé nemají kde bydlet. Poukázáno je také na to, že v důsledku války přišly mnohé děti o rodiče, zůstaly samy, naštěstí však existovala nadace, která jim pomohla.

Vzestupem projde fikční postava Ignáce Saltena. Z obyčejného lokaje, který je zaměstnán ve službách arcivévodě se stane vážený milionář. Nemá to však snadné. K jeho snu být bohatým a vlastnit zámek vedla dlouhá a náročná cesta. Několikrát si během ní „sáhl na dno“. Cenné papíry klesaly na hodnotě a on přišel o značné množství peněz. Nakonec se mu podařilo zbohatnout ne zcela čestným způsobem. Koupil pojistku barona Vlenceckého a po jeho smrti z ní získal nemalé peníze. Mohl si díky tomu koupit tuchořický zámek.

Naopak pád nastane u postavy rytíře Donatha. Jde o zámožného generálního ředitele Rakouských akciových strojírén. Je to Němec a během války se choval velmi špatně ke svým zaměstnancům, dokonce z jeho strany došlo k fyzickému násilí. Po skončení světového konfliktu proti němu čeští zaměstnanci, v čele s postavami vlastenců Oldřicha a Mirka, protestují. Nechtějí, aby jim tento tyran velel. Jak je známo, Němci válku prohráli a po vzniku Československa byla velká motivace podpořit národního ducha a do čela velkých továren dosazovat české lidi. Tak tomu bylo i v tomto případě, tedy ve světě fikčním. Za přispění

³⁰ ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské III*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925, s. 224

literární postavy Antonína Švehly byl do funkce dosazen český vlastenec Oldřich. Pro dříve váženého Donatha a jeho ženu to byla potupa.

Jistý sociální rozdíl je patrný i na interpretaci rozdílů mezi venkovským obyvatelstvem a měšťany. Zatímco vesnický lid je popisován jako nezkažený a čistý, obyvatelé měst jsou nečestní. Na vesnici dochází informace o dění v zemi a ve světě mnohem později než do města, jehož obyvatelé toho využívají ve svůj prospěch na úkor vesničanů. Do salonů, kde se denně hazarduje ve velkém, chodí obyvatelé z vesnic i měst. Nicméně v důsledku neinformovanosti o dění na frontě dochází k tomu, že na tuto neznalost doplácí právě vesničtí spekulanti a akcionáři žijící ve městech z toho těží ke svému dobru.

3.3 Národnostní aktualizace

Ve *Válečných tajnostech pražských* vystupují Češi zpravidla jako vlastenci, kteří touží po samostatném státě a nechtějí být součástí Rakouska-Uherska. Událost, která je zobrazena v knize fabuluje v rámci událostí z historie. Po skončení první světové války roku 1918 je vyhlášen samostatný československý stát. „Nežli však vyjeli ze Švýcarska, byla tu zpráva, že již není Rakouska. V Praze prohlásili samostatnost československého státu.“³¹ Zmiňovány jsou i významné osobnosti dané doby, jakými je Milan Rastislav Štefánik, T. G. Masaryk a Antonín Švehla.

Němci o Čechách mluví jako o krysách, které chtějí vyhubit. Jsou podle nich zbabělým a pokryteckým národem. „Tak vypadají Češi! Zrádné plemeno!“³² České lidi nenávidí také Oldřich, který je však sám Čech. „Nenávidím, pohrdám českými lidmi, nerad s nimi mluvím, mému aristokratickému čichu zapáchají, ale národ miluji, pro národ půjdu i na smrt.“³³

Dále jsou v knize zmiňováni židé, o kterých zde nemluví ostatní postavy hezky. Narážky na židovský původ jsou až antisemitské. Popisování jsou jako nečestní, lstiví, hloupí lidé. Dokonce i Lustig, který má židovský původ, smýšlí o židech negativně. Považuje je za názorově nestálé. „Dnes stavěli modly, zítra vyzívali Jehovu. Podle konjunktury. Stokrát to změnili za padesát let. Taková konjunkturní, bursiánská chamrad' jsme byli už tenkrát.“³⁴

³¹ ŘEHOŘ, V., pozn. 30, s. 224

³²ŘEHOŘ, V., pozn. 11, s. 67

³³ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 109

³⁴ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 258

4 POSTAVY A JEJICH ROLE V PŘÍBĚHU

Obecně v Řehořově románu tajností jsou jednak postavy, které bychom mohli označit jako schematické, ale také zde figurují takové, které nelze označit vyloženě jako kladné, nebo záporné. Často je důvodem jistý vývoj literárních postav, jejich chování a smýšlení, ve kterém v průběhu děje dochází ke změnám.

Uvedu příklad některých schematických postav. Jsou jimi Mirko Radosta a Oldřich Vlencecký. Jedná se o typicky kladné postavy. Společným jim je jejich vlastenecké smýšlení a obětavost pro lid. Naopak roli „záporáka“ udělil Řehoř postavě Donatha. V příběhu ztvárňuje zlo, pokrytectví, zkaženého člověka, který se neštítí páchání fyzických trestů na nevinných lidech.

Naopak postav, které bych nedefinovala jako vyloženě kladné, či vyloženě záporné, je v příběhu převaha. Takovým příkladem je Helena. Zosobňuje ženskou krásu, ale také naivitu a ochotu udělat vše pro svou lásku. Na začátku příběhu je poslušnou dcerou krásné paní, pracuje pro ni jako společnice v salonu. Později se seznámí s Trudingem a podnikne kvůli němu jakousi výpravu, která má být důkazem jejich lásky. Vůbec nemá tušení, za jakým účelem míří do zahraničí. Kvůli své slepé zamilovanosti by klidně zradila svou vlast.

Celkově bychom o postavách mohli říci, že jsou reprezentanty dvou světů. Postavy starší zastupují starý svět, tradice a dynastický pořádek. Mladší postavy jsou představiteli nového světa, moderního způsobu smýšlení, vlastenectví a zosobňují společenskou touhu po samostatném státu v období ke konci první světové války.

4.1 Ignác Salten

Jednou z hlavních postav je Ignác Salten, původně lokaj arcivévody na Konopišti, který se chce stát díky akciím bohatým, což mu však moc nevyhází. Cenné papíry často klesají na své hodnotě. Nakonec však skutečně zbohatne. Nevděčí za to jen akciím, které ve vhodný čas prodal díky nevysvětlitelnému vnuknutí. Bohatství získá poté, co společně s Lustigem koupí pojistku nemocného barona Petra Vlenceckého. Poté, co baron zemře, připadne velká většina peněz z pojistky právě Saltenovi a Lustigovi, tím se z nich stávají milionáři. Dcera Lustiga se trápí kvůli lásce a jede se léčit do Švýcarska, odkud později odjede do Francie. Poté, co se tuto skutečnost doví policie, Salten je označen za špiona. Naštěstí však za nedlouho skončí válka a on i jeho dcera se vrátí do Čech.

Navenek je vypočítavým člověkem. Peníze, bohatství a společenské postavení pro něj představují důležité životní hodnoty. Ve skutečnosti je však milujícím otcem, který by pro blaho

a štěstí své dcery udělal cokoli. Má jen ji a z celého srdce ji miluje. Rád se chlubí svým majetkem, což je patrné ve chvíli, kdy si dcera Marcela přivede svého milého Oldřicha a Ignác Salten se před ním vychloubá svým majetkem.

Salten je postava nehrdinská – v příběhu má roli spekulanta, šťastlivce či nešťastníka, a to podle toho, jak si zrovna stojí trhy a cenné papíry. V románu tajností ale tento typ postavy hraje podstatnou roli – dotváří fikční prostředí spekulací a „velkého světa“, jenž může čtenáře fascinovat.

4.2 Marcela

Marcela je dcerou Ignáce Saltena, která v průběhu času projde proměnou chování. Z nevýrazné dívky, která je podle dalších postav přirovnávána k jeptišce, se stane sebevědomá a hrdá paní, která nalezne svou životní lásku. Svého otce občas doprovází na různých cestách. Je velice empatická a citlivá. Jejím životním přáním je bydlet na tuchořickém panství. Zná dobře svého otce a podle jeho chování pozná, když něco provede.

Cítí se za něj provinile poté, co zemřel baron Vlenceký a Salten díky tomu zbohatne. Marcela je líto baronovy dcery Zdeňky, která přišla o otce, a navíc z jeho pojistky dostala naprosté minimum. Marcela se se Zdeňkou seznámí a stanou se z nich kamarádky, které se nakonec i vdají ve stejný den.

Postava Marcely Saltenové v příběhu prožívá milostné peripetie. V době, kdy bydlí v pražském bytě a má výhled na klášterní zahrady, platonicky se zamiluje do mnicha, který pečuje o květiny. Touží se s ním setkat osobně. Nakonec k tomu dojde na tuchořické pouti. Marcela zjistí, že mnich je Oldřich, který byl špionem. Jejich lásce však stojí v cestě válka. Oldřich jde dobrovolně bojovat na frontu. Marcela prožívá velký strach. Bojí se, že Oldřich ve válce zemře. Jede za ním až do Francie, za což je pak podezírána ze špionáže. Vše má dobrý konec. Válka skončí, Oldřich se vrátí v pořádku za Marcelou a jejich láska je završena svatbou.

Postava Marcely v příběhu plní spíše roli milostného subjektu či objektu (podle perspektivy, kterou zaujmeme). Začlenění postavy do fikčního světa Řehořovi umožnilo román vystavět i jako milostný příběh, jako červenou knihovnu.

4.3 Salo Region

Další postavou je Salo Region, vážený majitel bankovního závodu, ke kterému ostatní akcionáři vzhlíží a poslouchají ho. Do jisté míry je dokáže ovládat a manipulovat jimi. Někdy je jeho chování až ošklivé, zejména v případě, kdy nutí Ignáce, aby investoval proti vlastní vůli. Jeho jednání k ostatním je nekompromisní. „Klesly-li Škodovky o padesát korun, ztratil

odvážný všecko své jmění. Takoví hazardníci plnili dnes Regionovu bursovní kancelář. Papíry klesaly vytrvale. Ustrašení, zoufalí lidé přinášeli poslední své úspory, půjčky na životní pojistky, nabízeli směnky, prosili, plakali. Salo Region pohlížel na ně chladně a ostrý jeho pohled pátral jen, jaký obnos dá se z nich ještě vytěžit.“³⁵ Nakonec přijde o většinu svých peněz, jelikož cena akcií šla velmi nízko a on je nestačil včas prodat. Pro Regiona jsou velmi cenné takové informace, které mohou ovlivnit vývoj akciového trhu. Ty si zajistí prostřednictvím Ignáce Saltena, který mu donáší veškeré novinky, které se dozví na zámku od arcivévody. Region na oplátku zase za Saltena obchoduje na burze.

Salo připomíná postavy z *Tajností pařížských*, není absolutní padouch jako notář Ferrand, ale symbolizuje svět spekulací. V okruhu konatelů plní vedlejší roli, ale dokresluje fikční prostředí kapitálu a „velkého světa“.

4.4 Lustig

Dále je v okruhu konatelů ve světě příběhu zobrazen židovský obchodník Lustig, který má pojišťovací agenturu a spolu s jeho ženou provozují salon U Krásné paní. V díle se projevují jisté narážky na jeho původ, které zavání až antisemitismem. V prvorepublikové literatuře to konečně není neobvyklé. Objevuje se motiv velkého nosu, nebo také to, že Lustig podle ostatních postav zapáchá. Označují ho jako hloupého českého žida. V závěru románu i sám Lustig mluví nehezky o židech. „Pane barone, četl jste knihu Paralipomenon v Starém zákoně? Přečtete si její poslední kapitoly a pak porozumíte, proč židé jsou takoví, jak je vidíte! Dnes drží a vyzývaví – Němci vyhrávají, - zítra podlézaví a sladcí jako med – Rusové se valí. Dnes stavěli modli, zítra vyzývali Jehovu. Podle konjunktury. Stokrát to změnili za padesát let. Taková bursiánská chamraď jsme byli už tenkrát.“³⁶

I on kupuje akcie, navenek je bohatý, ale k penězům nepřišel zcela legálně. Zpronevěřil peníze své ženě a nevlastním dcerám, které o tom nemají tušení. Tyto peníze investoval do cenných papírů, avšak ne vše se vyvíjelo dle jeho představ. Ceny akcií šly dolů a on měl statisícové dluhy. Zachránila ho pojistka barona Vlenceckého, ze které získal po jeho smrti peníze. Zaplatil dluhy, vrátil peníze své ženě i nevlastním dcerám, a ještě mu milion zbyl.

Celkově je Lustig záhadnou a tajemnou postavou. Má svou kancelář, do které nesmí ani uklízečky, aby nepřišly na jeho tajemství. Žije v záhadném domě, ze kterého se v noci ozývají podivné zvuky, alespoň tak to líčí Marcela, která zde jednu noc spolu se svým otcem tráví. Lustig pracuje pro policii, proto je salon jeho paní v „bezpečí“. Hazarděři se zde nemusí obávat,

³⁵ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 47.

³⁶ŘEHOŘ, V., pozn. 29 s. 258

že by pro ně přišla policie. Poté, co je Salten označen za špiona, dostane Lustig za úkol, aby zjistil vše o něm a jeho dceři, což se Lustigovi nedaří. Nakonec se ženou prodají salon a odejdou do Vídně.

Zdá se mi, že Lustig je zobrazen jako postava, která pomáhá proměnit příběh v románovou konstrukci plnou nadnárodních pletich a spiknutí, dnes bychom řekli ve špionážní román. V typologii Daniely Hodrové je Lustig zasvětitel, znalcem tajemství, zprostředkovatelem spekulací a machinátorem provozujícím pololegální obchody. Z dnešního pohledu se jeví jako značně manipulativní a nekorektní implicitní spojování spekulací a machinací právě s židovstvím.

4.5 Petr Vlenecký

Důležitou postavou je baron Petr Vlenecký, starší muž, který trpí neznámou nemocí, nechá se přesvědčit k tomu, aby se pojistil a po jeho smrti díky tomu zbohatne Ignác Salten a Lustig. Jeho děti, Zdeňka a Oldřich, z pojistky nedostanou téměř nic. Části, kdy tito dva muži doufají, že Vlenecký zemře, jsou až komické. „Za naše peníze se jede léčit! Podvodník! Vymámí na nás osmdesát tisíc za svůj život, ujišťuje, že má duši na jazyku, že všechno léčení je zbytečné. Podvodník, podvodník! A zatím jede hned do lázní, léčit se, prodlužovat svůj ničemný život... Bestie! Zaskučel hroze pěstmi.³⁷ „Podvodník, předstíral jenom smrtelnou nemoc, aby z nás vylákal peníze. Osmdesát tisíc shrábl a nyní se léčí v Karlových Varech! Směje se nám v duchu. Tropí si z nás bláznů. Bídáku, ničemo!“³⁸ Po baronově smrti se Lustig se Saltenem radují ze zisku peněz.

Vlenecký senior je postava, jejíž role je pouze zápletkotvorná, pro konstituci žánrové varianty nemá podstatný význam. Jde o postavu plochou, charakterově vypravěčem de facto nerozvíjenou. Postava nemá vůbec psychologickou hloubku.

4.6 Oldřich Vlenecký

Dále se v příběhu vyskytuje syn Petra Vlaneckého Oldřich. „Elegantní, štíhlý, jemného, pravidelného obličeje, černých vlasů a očí, hladce po anglicku oholený, krásný, velmi krásný, skutečný kavalír zevnějškem i způsoby.“³⁹ Na začátku příběhu je zamilován do jedné z Lustigových dcer Heleny. Jde o mladíka, který nemá zkušenosti s láskou, miluje Helenu, pro kterou by udělal vše. Oba mají společnou vášeň, kterou je hazard. Chodí spolu po večerech

³⁷ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 98.

³⁸ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 124.

³⁹ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 113

sázet do salonu. V průběhu děje však Helenu přenechá rytíři Donathovi, generálnímu řediteli Rakouských akciových strojírén, pod kterým pracuje.

Oldřich je velkým vlastencem. Poté, co na jedné poradě zástupců strojírén vyslechne plán na zabíjení lidí otravným plynem a vidí, jak se po něm dusí zvířata, snaží se lidstvo zachránit. Pomáhá mu při tom jeho přítel Božík, který pracuje jako chemik. Pokouší se sebrat návod na výrobu plynů a předat ho spojencům. Stává se z něj špion. Spolčí se také s hoteliérem a kadeřníkem Trudingem. Věří, že jen oni mohou zachránit lidstvo před otravnými plyny.

Jednoho dne (tato scéna je vyvrcholením prvního dílu) si pro něj přichází vojsko do salonu ke krásné paní. Oldřichovi se podaří odtud utéci, čímž končí napínavě první díl *Válečných tajností pražských*. Je velmi vyčerpaný. „Tělo zemdlelo vysílením, duch poklesl myšlenkou: Co dále, kam jdeš, kde se skryješ?“⁴⁰

Ve druhém díle se z Oldřicha stává na oko mnich, tady se román nejsilněji přimyká k dobrodružnému ději. Oldřich se ukryje v jednom z pražských klášterů. Zde se „setká“ s tajemnou dívkou v okně, kterou je Marcela. Později se ho ujme hraběnka, která ho odveze na Tuchořice. Zde za ním přijde tajemný muž, který pošle Oldřicha přes Švýcarsko do Říma s jakousi tajnou zprávou. Oldřich neví, o co se jedná, ale s cestou souhlasí. Zde se stává příběh enigmatickým, zápletky tajností graduje. Oldřich je vehnán do temné místnosti spolu s dalšími vězni. Je zajat za to, že vezl tajnou zprávu a vydán německému vojsku. Má dostat trest smrti. Je však vyvolen jako špion pro západ. Později potká Trudinga, o kterém si myslí, že je zrádce a ve skutečnosti spolupracuje s Němci. Není tomu tak. Oldřich se opět spojí s Trudingem a podílí se společně ještě s Helenou a Marií Annou na špionážní akci. Všichni jedou společně do Francie, aby podali informace o válečné taktice a plánech Němců. Oldřich se od ostatních špionů oddělí a dobrovolně jde bojovat na frontu, stává se českým legionářem ve Francii. Nakonec je jediným ze čtveřice původních špionů, který přežije válku.

Téměř u žádné z postav autor nepropracovává její psychologii. Oldřich je výjimkou. Jeho pocity jsou v knize často a detailně popisovány vypravěčem, a to i ve vnitřních monologích. Příkladem je situace, kdy Oldřich utíká ze salonu před vojáky a má velký strach o svůj život. Bojí se i stínů. V knize je popisován stesk Oldřicha. Chybí mu jeho otec a sestra. V klidu ho nenechávají ani zprávy z bojišť, cítí svou vinu a odpovědnost za smrt lidí, což je patrné z Oldřichova vnitřního monologu. „Konec léta a podzim 1915 byl strašlivý, Oldřich se stával nervosním, nespal celé noci. ‚Zešílím, stihomam se o mne pokouší!‘ Často z prvního snu ho

⁴⁰ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 270

probudil tajemný otřes. „Tys vinen, ty! Mohl jsi zmenšit německé vítězství, znal jsi tajemství otravných plynů, proč ses nevypravil sám do ciziny“.⁴¹

Shrnutí: Oldřich je hlavní postavou románu, zosobňuje ideál obětavého vlastenectví. Jde o postavu, kolem níž je vystavěn dobrodružný děj doplňující prostředí podvodů, spekulací a vojenských a politických intrik. Vypravěč postavu nejsilněji zaobluje, tj. nejde ji charakterizovat jednoznačně, vyvíjí se a komplikuje. Skrze perspektivu Oldřicha čtenář často proniká do světa tajností a intrik, protože jde o postavu, jejíž vědomí je publiku přístupné.

4.7 Zdeňka

Sestra Oldřicha Vleneckého Zdeňka je mladá obětavá dívka. Když se doví o nemoci svého otce, jede s ním do lázní, aby se uzdravil. Je velmi statečná. Poté, co policie začne pátrat po Oldřichovi, který je prohlášen za špiona, probíhají v jejím bytě prohlídky a policie zkoumá, zda není do špionáže zapojena i ona. Nic jí však nedokáží. Podle oficiálních zpráv z novin se domnívá, že je její bratr mrtev. Šťastnou zprávu ji přinese Božík Radosta, správce tuchořického lesa a přítel Oldřicha. Oznamí jí, že Oldřich je naživu a že on se s ním vídá. Je však tajemný, nemůže jí prozradit své jméno ani kde se Oldřich nachází. Po nějaké době a delších přípravách zprostředkuje Zdeňce a Oldřichovi na Tuchořicích schůzku. Zdeňka je velice šťastná a do Mirka se zamiluje. Po smrti otce se spřátelí s Marcelou. Také pozná paní Nebeskou, která se věnuje charitě a společně spolu pomáhají opuštěným dětem. Když skončí válka, vezme si Mirka za muže.

Role Zdeňky je klíčová nikoliv v žánrové složce románu s tajemstvím, ale ve složce milostného nenáročného děje. Řehoř potřeboval vybudovat síť vztahů, které se uzavřou šťastným koncem a v tomto plánu funguje také postava sestry Oldřicha Vleneckého.

4.8 Helena

Lustigova nevlastní dcera Helena se v románu rovněž pomyslně zapojuje do milostné zápletky, je zobrazena jako osudově krásná žena. Do okruhu postav přináší dráždivou erotiku. Pracuje v salonu své matky jako společnice. O přízeň Heleny se uchází mladý baron Oldřich, který touží po tom, aby se Helena stala první a jedinou ženou v jeho životě. Po Heleně touží také rytíř Donath.

Později Helena pozná Trudinga, se kterým navazuje milostný vztah, odjíždí za ním do Vídně a plánuje si ho vzít za manžela. Je vypravěčem popisována jako vyzývavá mladá dívka ve věku kolem dvaceti let. Pro Trudinga by udělala cokoli, co on by jí řekl, aniž by měla svůj

⁴¹ ŘEHOŘ, V., pozn. 11, s. 126

vlastní názor. Působí naivně, dětinsky a není moc chytrá (tento charakter je příznačný pro „starší“ špionážní román, srovnejme takto vystavěnou postavu např. s tzv. bondgirl v padesátých či šedesátých letech 20. stol.). Stane se prostřednicí pro špionáž, aniž by tušila, že tomu tak je. Pouze vykonává příkaz jejího milovaného muže. S Trudingem je velice šťastná. V důsledku své naivity společně se svou životní láskou zemře.

Abych korigovala původní závěr: postava Heleny má důležitou funkci nejen v milostném či erotickém plánu děje, důležitou funkci plní i ve špionážní rovině zápletky. Vypravěč nepotřebuje psychologickou hloubku, snad proto postava nebudí ani hluboké sympatie. Její role je plně obsazena v dějových situacích.

4.9 Truding

Kadeřník a hoteliér (spíše jde o zastírací povolání) Truding projevuje své vlastenecké chování, má funkci opět ve špionážní složce románu, kterou takto pomyslně pomáhá konstruovat. Pro svou vlast, ale celkově pro lidstvo je ochoten zemřít. Se svou smrtí počítá. Nejprve se snaží spolu s Oldřichem zcizit Donathovi recept na otravné plyny, a poté chce pomstít svůj lid. Je velice chytrý, dokáže vymyslet organizačně složitý plán. Nakonec i Truding zemře.

Co je zajímavé: Truding má německé jméno, nepůsobí jako postava jednoznačná v rovině „vlasteneckého“ příběhu, jak bychom jej očekávali. Snad autor postavu zamýšlel jako doklad kosmopolitnosti tajností a intrik, jež hýbou v jeho představě mezinárodní politikou. Přesto postava zosobňuje ideály a je svým způsobem kladná. Její začlenění pomáhá vystavět konspirační složku románu.

4.10 Marie Anna

Záhadná žena, která se poprvé objeví u Trudinga doma a není jasné, zda je jeho společnící, milenkou, manželkou nebo spolupracovnicí. Později se s ní čtenář seznámí v době, kdy je Oldřich zajat na hranicích a ona je na oko učitelkou německých špionů, následně je s ním poslána do Francie. Má změněné jméno, ale Oldřich ji hned poznal. Ve skutečnosti se jedná o francouzskou vlastenku, která chce pomstít svou rodinu, která zemřela kvůli Němcům během války. Nikdo z jejích příbuzných nepřežil. Nechá vybuchnout granáty v německých zákopech, čímž pomůže francouzskému vojsku. Když však na její špionáž přijdou němečtí vojáci, označování jako bosáci či bošové, je zabita. U této postavy je v pasáži, kdy vypravuje osud své rodiny vystižena její psychologie. Není tomu však tolik často, jako u Oldřicha. Vypravuje o tom, jak Němci srovnali se zemí její vesnici a přežila jen jediná žena. „Tehdy mi počínala hlava

třeštit, nedovedla jsem se radovati z vítězství. Adon, můj Adon, moji drazí, vzdychla jsem a šílená strachem, kdykoli jsem spatřila oběti božů a ve vypálených vesnicích, omdlévala jsem úzkostí.“⁴²

O roli postavy Marie Anny platí totéž, co o postavě Trudinga – jejím začleněním příběh dostává moderní kosmopolitní ráz. Na rozdíl od Heleny je ale Marie Anna zobrazena jako postava emancipovaná a oddaná ideálu, do jisté míry jde o dějový ženský protějšek Oldřicha.

4.11 Donath

Ředitel akciových strojůren, rytíř, nevěrník, velký muž s barevnými vlasy. Je vyloženě zápornou postavou. Koupil postup na výrobu otravných plynů. Nenávidí Čechy, chce je vyhubit jako krysy. Pověří Oldřicha, aby pro něj recept na výrobu plynů opsal. Po skončení války je odvolán z funkce Rakouských akciových strojůren a nahradí ho Oldřich.

Plochá postava Donatha hraje v příběhu spíše epizodní roli, představuje jakousi postavu-rekvizitu ilustrující „velký svět“ kapitálu. Postava má ale i poněkud komické rysy, v jistém smyslu jde o zosobnění odcházejícího rakouské moci.

4.12 Božík Radosta

Tato literární postava v díle představuje obyčejného českého člověka, vlastence, který je pro ideál ochoten riskovat. Ve fikčním světě je chemikem, který si dává za úkol ochránit lid před otravnými plyny a zamezit tak zbytečné smrti a utrpení lidí. Úzce spolupracuje s Oldřichem. Společně opsali tajný návod na výrobu jedovatých plynů. Vynalezl speciální inkoust, který není na první pohled vidět. Toto tajemství a látku, která umožní, aby text psaný tímto inkoustem byl čitelný, znají pouze jeho spiklenci. Božíkovo jméno odkazuje na to, že je božím člověkem, nesoucím sympatie autora. Je ochoten riskovat vlastní život pro dobro druhých.

4.13 Mirko Radosta

Mirko je postavou, kterou Řehoř ve svém díle velmi idealizuje. Je vykreslen jako vlastenecký myslivec, obyčejný český člověka sepnatý s přírodou. Je prototypem dobrého a čistého člověka. Stará se o tuchořické panství a neodmítne ani pomoci paní Nebeské a Zdeňce se sehnáním ubytování pro dětské sirotky, kterým zemřeli rodiče ve válce. Ochotně jim domluví ubytování na zámku a se Zdeňkou o ně pečuje. Tato literární postava je ztvárněním laskavého, skromného a upřímného člověka, který si na nic nehraje. Někdy se zdá jeho skromnost až

⁴²ŘEHOŘ, V., pozn. 30, s. 36

přehnaná. Studuje práva na vysoké škole. Tuto skutečnost před dalšími postavami tají, jelikož nechce být „lepší“ než ostatní. Nakonec ho autor za jeho laskavost odmění láskou. Příběh této postavy se uzavírá sňatkem se Zdeňkou.

5 ZÁPLETKA

Většina událostí v knize se točí kolem špionáže. Příběh se odehrává v době první světové války, v době, kdy Češi již zřetelně chtěli být samostatní a nepřáli si zůstat součástí Rakouska-Uherska. Oldřich Vlenceký je ve fikčním příběhu hlavním spiklencem. Nejprve vymyslí plán, že přes hranice vyveze tajný recept na výrobu otravných plynů, který bude předán straně Dohody a zachrání tím lidstvo. Společně s ním se do odbojové akce zapojí ještě Truding, který přes hranice pošle nic netušící zamilovanou Helenu. Truding s Helenou jsou však na hranicích chyceni. Policie se dovídá o špionáži, za kterou stojí Oldřich. Pošlou pro něj vojsko do salonu. Jemu se však podaří uniknout tajnou chodbou, kterou mu dříve ukázala Helena. Aby se zachránil, převlékne se v klášteře za mnicha. Později se stává opět členem spiklenceckého spolku. Tentokrát se dokonce dobrovolně přihlásí k legiím, aby bojoval za svou vlast. Celý příběh je napínavý, má několik odboček. Často se vypravěč od hlavního příběhu a postav, které v něm figurují, na čas vzdálí a posléze zase vrátí. Výsledkem je, že Oldřich je jediným ze spiklenceckých hrdinů, kteří se vydali na smrt, kdo přežil. Truding, Marie Anna a Helena takové štěstí neměli, ale padli za svou vlast a s přesvědčením, že konají správně.

Dále se příběh z válečné doby opírá o milostné peripetie. Nejvíce přitažlivé pro opačné pohlaví jsou osoby Heleny a Oldřicha. Zprvu se přitahují navzájem. Posléze si však každý „začne svůj milostný román“ s dalšími postavami, děj se tedy zauzluje a komplikuje. Oldřich se schází s paní Donathovou. Zájem o něj má i hraběnka Sternhoffová. Odveze si ho k sobě na tuchořické panství, kde mu projevuje svou náklonnost. Zde se také setká s dívkou, kterou znal dříve jen od vidění z okna pražského bytu. Jedná se o Marcelu Saltenovou, která se do tajemného mnicha zamiluje. V tu chvíli již pro hraběnku přestává být zajímavým. Chtěla si pouze získat pozornost, když se objevovala po boku mladého bosáckého mnicha. Marcela k Oldřichovi cítí skutečnou lásku, což se projeví mimo jiné i tím, že ho hledá ve Francii, když je v legionářském vojsku. Neustále na něj myslí, píše mu dopisy a strachuje se o něj.

Helena se po románku s Oldřichem a následně Donathem skutečně zamiluje. Jejím osudovým mužem se stane Truding, kterému slíbí, že z lásky bude plnit všechny úkoly, které jí zadá. Tak také učinila. Truding ji však jen využíval pro špionážní akce. Helena neměla vlastní úsudek. Zemřela však šťastná s Trudingem. Nebyla vlastenkou, jako ostatní spiklenci. Bylo jí jedno, za jaký národ bojuje, neměla přehled o válce ani o politice. Vše činila pouze pro svého milovaného muže.

Shrnuto: román proplétá zápletkové linie dobrodružného špionážního děje s ději romance či červené knihovny. Děj je komplikovaný, zasazený do prostředí vysokých kruhů.

Tajnosti můžeme identifikovat hned v několika rovinách: jednak jde o zasvěcení do válečných tajemství (zakládajících konflikt špionážní zápletky), jednak do tajností milostných. Od nich se odvíjí pikantní milostná složka románu.

6 NARATIVNÍ ZPŮSOBY

6.1 Vypravěč

Vypravěč v díle je převážně er-formový, nadosobní, nezaújatý, místy přímo objektivní. Nehodnotí jednání postav a do děje nijak nezasahuje. Komentářové promluvy se v textu neobjevují moc často. V některých částech je vševědoucí, avšak ani v tomto případě nehodnotí jednání, protože vstupy vypravěčské rétoriky by pravděpodobně narušovaly dějový spád. Vypravěč vstupuje do vědomí postav, dává najevo, co si postavy myslí a jaké mají pocity, ale promyšleně, aby předčasně nevyzradil dějová tajemství. Jindy pouze konstatuje nebo rekapituluje jednání daného hrdiny, případně uvádí čtenáře do prostoru, kde se postavy nacházejí a přibližuje, jak vypadají. Když už vypravěč brzdí děj, pak převážně v popisech, které jsou v díle hojně zastoupeny. „Odhalené šíje a záda Lustigových dam vypadaly, jako by právě vyšly ze soustruhu. Na pleti, které ukazovaly veliký díl, nebylo poskvrnny. Nebylo pih, jaterních skvrn, nebylo jizev a vrásek, nebylo zbytečných výrůstků a chloupků, kam padly oči, všude se pokochaly dráždivou, svůdnou krásou, vnadami...“⁴³ Uplatňuje se zde perspektiva neosobního vypravěče, místy a ojediněle se přejímá perspektiva postav.

Doležel ve své „klasické“ knize s názvem *Narativní způsoby v české literatuře* označuje tento typ textu jako „klasický narativní“. Vyprávění je objektivní a realizuje se třetí osobou jednotného čísla. „Tato gramatická forma se vymyká z kategorie osoby. Měla by být označena za neosobu, za prostředek absolutního odkazování.“⁴⁴ Tento klasický narativní text je ve své syntaktické výstavbě velmi jednoduchý. Má své schéma: „objektivní vyprávění/ přímá řeč/ přímá řeč/ objektivní vyprávění“.⁴⁵ Příkladem je následující pasáž: „Lustig vstal živě. Nakloniv se nad barona, mávl rukou: ‚Jsem pojišťovací agent, pane barone, a mám velké zkušenosti. Lidé, které postrašil lékařský posudek, pojistili se na velké obnosy, když jim právě smrt nehleděla z očí. Také oni počítali na deset, patnáct, dvacet měsíců – za tři, čtyři léta potom však pojistky zrušili nebo snížili. Místo deseti, dvaceti měsíců žili deset, dvacet let...‘ ‚Dobrá!‘ zvolal Vlencecký.“⁴⁶ V tomto případě se jedná o schéma, které uvádí Doležel. Nejprve promlouvá objektivní vypravěč, následuje přímá řeč Lustiga, dále přímá řeč barona Vlenceckého a na konci má malý dovětek opět objektivní vypravěč. Ve *Válečných tajnostech pražských* se také často

⁴³ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 111

⁴⁴ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0. s.14

⁴⁵ DOLEŽEL, L., pozn. 44, s. 12-13

⁴⁶ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 78-79

uplatňuje schéma, které je možné popsat následovně: objektivní vyprávění/ přímá řeč/ objektivní vyprávění/ přímá řeč.

Do žánru tajností pak vstupuje ještě zmíněný prvek vyprávění vědomí, na který jsme již upozorňovali v kapitole o postavách. Tajnosti se tak dostávají do privátní sféry postav – vypravěč ji postupně odtajňuje a dokáže tak zesilovat napínavý spád děje.

6.2 Řeč postav

Promluvy jednotlivých postav jsou v díle zastoupeny více než promluvy vypravěče. Realizovány jsou přímou řečí, která je v textu graficky oddělena od pásma řeči vypravěče uvozovkami. Promluvy postav bývají v dlouhých větách či souvětích. Díky jejich převaze je děj románu posouván vpřed, někdy vyvolávají dialogy ve čtenáři napětí. Monology se vyskytují jen zřídka. Tím pádem není ani nijak detailně nebo složitě propracovaná psychologie postav. Výjimkou je postava Oldřicha Vlenceckého, který vnitřními monology vyjadřuje svůj psychický stav. Řeč postav není, až na nepatrné detaily, stylově odlišná od řeči vypravěče. Dílo je psáno spisovným jazykem tehdejší doby, tedy doby vzniku díla. Časté jsou přechodníky (kyna, kloně se, zvedaje, ...), občas se objevují archaismy. Četně je používán instrumentál bez předložky (obchod dobyt看em, obchodníci obilím).

Často jsou používány francouzské výrazy, slangová slova či okazionalismy. Takovým příkladem slova z francouzštiny je pojem *á la baisse*, který označuje burzovní spekulaci na pokles cen. Často jej používají *Lustig se Saltenem* a *Regionem*. Za slangový výraz lze považovat označení pro Němce, které se v knize, zejména tedy v posledním díle, vyskytuje velmi často. Jedná se o označení *boši/bošové*. Slovo má svůj původ též ve francouzském jazyce. *Boche* znamená německý voják. V knize je tento výraz používán v negativním kontextu. Příkladem okazionalismu, tedy výrazu, který autor používá pro obohacení jazyka, ale jde zároveň o pojem, který se v jazyce neprosadil, je slovo *rozplameňovat se*. Autor tento výraz používá hned několikrát. Z kontextu je patrné, že význam tohoto slova by bylo možné nahradit výrazy jako *rozčlít se* nebo *rozvášnit se*.

Výjimkou není ani použití řečnické otázky. Například postava *Ignáce Saltena* si pokládá otázky, které mají vést k zamyšlení se nad svými rozhodnutími. „Ó proč jsem neodešel tehdy ze služeb arcivévodových, proč jsem chtěl zůstat dále u pramene všech nejdůležitějších zpráv, které nakonec rozhodují o burse?“⁴⁷

⁴⁷ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 8

Pro nás je ale nejzajímavější zmíněný podíl dialogů na výstavbě narativního textu. Je to nepřekvapivé, protože dramatičnost posiluje dobrodružný ráz, jenž je pro žánr klíčový.

7 KOMPOZIČNÍ VÝSTAVBY

Již bylo zmíněno, že *Válečné tajnosti pražské* obsahují tři díly, které nejsou rozděleny na jednotlivé kapitoly. V každém díle je zobrazena některá z dominantních zápletek. „Hlavní“ příběh bývá obvykle v napínavém momentu přerušeno a autor odbočuje k příběhům „vedlejším“, což osobně považuji za příznak žánru, jenž se vyvinul z románu na pokračování – čtenář má dychtit, jak to bude dál, jak se pomyslně rozlouskne tajenka dobrodružného románu. Události probíhají zpravidla chronologicky.

V románu však není ojedinělé, že fikční postavy vzpomínají na nějakou událost, která proběhla v minulosti. Takovým příkladem mohou být vzpomínky Oldřicha na klášter, který kdysi navštívil se svým otcem, a ve kterém se nakonec schová. „Oldřich se zachvěl divnou slastnou nadějí. Zatanula mu v mysli vzpomínka na jedinou návštěvu v bosáckém klášteře, který stojí tam za farou a za vysokými vraty v koutě malého náměstí. Jako na pohádku vzpomínával na tuto návštěvu. Vkročil do kláštera jako hoch-student. Otec jej sem uvedl, aby si prohlédli náhrobek předkův.“⁴⁸ Salo Region také často vzpomíná na doby minulé, například na své začátky s podnikáním na burze. „Po drobných spekulacích přišly roku 1911 škodovky. To byl tanec, vítr, to byla radost. Vydělal jsem od ledna do Velikonoc dvě stě tisíc.“⁴⁹ Také analepsy a flashbaky, postupné vyjasňování minulosti, odkrývání motivací a dovysvětlování dějů bychom mohli považovat za příznak žánrového paradigmatu – román by nemohl fungovat jako „tajnosti“ či žánr s tajemstvím, kdyby rozkryl vše od počátku. Čtenář musí čekat, až vypravěč uspokojí jeho očekávání a zaplní nedourčená místa v příběhu.

Typické pro celou trilogii je vygradování tajemství a napětí vždy na konci jednotlivých dílů, resp. prvního a druhého. První díl končí útekem postavy Oldřicha před vojáky. Leží vysílen kdesi na ulici. Čtenář je napínán, jaký osud autor Oldřichovi určí. Situace, ve které se ocitá tato hlavní postava, vede modelového čtenáře k otázce, zda nakonec přece jen Oldřicha vojáci nedopadnou. Druhý díl zase na svém konci nedořeší hlavní zápletku. Čtenář se nedozví, jak dopadla spiklenecká výprava vlastenců. Na konci posledního dílu se celý příběh uzavírá, zápletky jsou vyjasněny.

⁴⁸ ŘEHOŘ, V., pozn. 11, s. 5

⁴⁹ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 7

8 ČASOPROSTOR

8.1 Časové zasazení příběhu ve fikčním světě

Válečné tajnosti pražské jsou zasazeny do doby první světové války, tedy let 1914-1918. Několik málo momentů se odehrává bezprostředně před začátkem války či po jejím konci. S postavou Ignáce Saltena, Marcelou a Salo Regiona se čtenář seznámí právě před tím, než válečný konflikt vypukne.

Zlomovou událostí je atentát na arcivévodu a následná mobilizace. Další děj ve fikčním světě probíhá již v průběhu války. Téměř na konci třetího dílu válka skončí. Po ní se odehrávají radostné události, které celý příběh dovrší. Vztahy, které mezi sebou některé fikční postavy budovaly během války končí svatbou, tedy happy endem.

8.2 Prostor, ve kterém se děj odehrává

Příběh se odehrává především v prostředí, jakými jsou bankovní domy a tajné herny v Praze, které souvisí s hazardem. Spekulanti se téměř každý večer schází v salonu U Krásné paní. Hrají zde karetní hru „bakarat“, domlouvají mezi sebou obchody a radí se o nákupech cenných papírů. Co se zde řekne, je velice tajné. Oficiálně není hazard povolen. Partner majitelky tohoto salonu, pan Lustig, má však „podchycenou“ policii. Sám pro ni pracuje. Tím zajišťuje bezpečí zákazníkům a prestiž salonu. Celý prostor působí záhadně a tajemně. Lustig zde má svou kancelář, do které se lze dostat až po projití několika tajnými chodbami a mnohými dveřmi.

Protikladem tohoto zatemněného prostředí plného tajností je zámek Tuchořice s celým svým panstvím. Působí jako oáza klidu, kolem které je plno lesů, luk a zahrad. Je také bohatě vybaven. Nachází se zde starodávny nábytek, perské koberce a obrazy. K zámku náleží také konírna a prostorný skleník. Bohatě zásobovány jsou zámecké sklepy a spíže.⁵⁰ Fikční postava Marcely po celou dobu touží, aby tato lokalita, nacházející se v čisté přírodě, patřila opět jí a jejímu otci, který musel Tuchořice pronajmout a chtěl je prodat v době, kdy se mu finančně nedařilo. Nakonec se vše obrátí v dobré a Marcela s otcem se na tuchořické panství opět navrátí, a to i s Oldřichem, jejím manželem.

Dále se čtenář setká s prostředím továrny. Vyrábí se zde otravné plyny a ředitelem je „záporák“ Donath. Během války zde pracují zejména Němci, ale najdou se tu i čeští zaměstnanci. K těm se vedení strojírenského podniku nechová vůbec hezky. Sám Donath

⁵⁰ ŘEHOŘ, V., pozn. 29, s. 12

uplatňuje fyzické tresty, za to je po skončení válečného konfliktu potrestán. Osud fabriky je svěřen do rukou Oldřicha, pro kterého Češi pracují rádi. Oblíbili si i jeho ženu Marcelu. Samozřejmě se zde po válce již nevyrábí zbraně ani otravné plyny.

Zejména část druhého dílu se odehrává na bojišti první světové války. Do tohoto fikčního prostředí se čtenář dostává prostřednictvím postavy Oldřicha, který se rozhodne bojovat s legionáři za svou vlast a za svobodu. Bojiště je ze svého principu autorem vykresleno jako místo, kde je velmi tenká hranice mezi životem a smrtí. Několik mladíků, kteří se s Oldřichem setkali a někteří i spřátelili, na frontě padlo. Bojiště je také místem, kde se projevuje osobní odvaha, statečnost a přátelství. Vojáci jsou ochotni zemřít za svou vlast.

V této části mi román připadal v některých myšlenkách podobný dílům autorů ztracené generace. Příkladem uvedu román *Na západní frontě klid* od Remarquy, který vyšel zhruba o desetiletí později než *Válečné tajnosti pražské*. Podobnost vidím ve schematičnosti postav vojáků. Všichni jsou mladí, většina z nich přišla kvůli válce o nejhezčí roky svého života. Poté, co válka skončí, paradoxně nepocítí ují velkou radost. Většina z nich se nemá kam vrátit, nemají partnerky a rodiny. Jediné, co jim poslední léta bylo alespoň nějakým potěšením, bylo vzájemné přátelství, které mezi nimi vznikalo i v důsledku nelehké válečné doby, která jistě na psychiku každého z nich dolehla. Po celou dobu se vojáci těšili na den, kdy konečně opustí zákopy. Když tato situace nastala, vlastně nevěděli, co jeden bez druhého budou dělat. „Jak si kdysi ve Francii, v zákopech, kreslili tuto cestu. Co se nazpívají, nasmějí a napláčí. A jak dočista jinak vypadala jejich cesta do Prahy. ‚Naše srdce zkameněla, svaly na našich tvářích odvykly si stahovat se k smíchu...Čiší z nás zima...‘ myslil si Oldřich, pozoruje nehybné, klidné, chladné tváře kamarádů... ‚Kdy se zase sejdeme?‘ A rozplakal se jako dítě.“⁵¹

Název díla *Válečné tajnosti pražské* odkazuje k tomu, že by právě město Praha mohlo ve fikčním světě sehrát nějakou významnou roli. Není tomu tak. Sice z kontextu je pochopitelné, že herny, kanceláře a salony jsou situovány do Prahy, ale není to v díle podstatné. Řehoř zmiňuje některé názvy pražských ulic. Jediné, čemu bychom mohli přikládat význam je motiv Prahy jako velkoměsta. To je autorem pokládáno za zkažené, jelikož v něm žijí lidé s pokleslou morálkou. Autor staví město a jeho obyvatele do protikladu k venkovu a venkovskému lidu.

⁵¹ ŘEHOŘ, V., pozn. 30, s. 225

9 MOTIVIKA

9.1 Spekulace

Hazardní situace provází část hlavních postav po celou dobu děje příběhu. Salten, Lustig i Region denně riskují majetek i živobytí. Odhadují, jak se budou vyvíjet kurzy akcií a podle toho je nakupují, nebo prodávají. Jdou „do toho ve velkém“. Někomu se to vyplatí, jinému ne. Jejich hazard se stává posedlostí. Oldřich s Helenou zase chodí hrát karty, i oni nakonec podlehnou závislosti na hráčství a přijdou o většinu svých peněz, čehož následně litují. Řehoř svět tajností zobrazuje jako nestabilní, jako prostředí, kde o osudech rozhoduje vrtkavá štěstěna.

9.2 Láska, milostné pletky

Jak již bylo zmíněno, příběh obsahuje rysy žánru červené knihovny, který stojí na ženských literárních postavách a na jejich roli v příběhu. Právě milostné pletky se odehrávají mezi jednotlivými aktéry. Za nejvíce „koketní“ ženskou postavu považují Helenu, která svými ženskými zbraněmi okouzila nejednoho muže. Nakonec se však skutečně zamilovala do Trudinga. Pravou lásku prožívají i Marcela s Oldřichem, kteří pro svůj vztah museli dlouho trpět. Oldřich bojoval ve válce a Helena nikdy neměla jistotu, zda se jí vrátí živý a zdravý. Postavy Zdeňky a Mirka prožívají též láskyplný vztah.

Nejen partnerská láska se v příběhu vyskytuje. Velkou roli zde hraje také láska mateřská a otcovská. Salten, který se na oko tváří jako neoblomný hazardér, ve skutečnosti miluje svou dceru Marcelu. Ví, že se chce vrátit na Tuchořice. Jeho zájmem je, aby byla šťastná a udělá pro to všechno, co je v jeho silách.

Lásku a city můžeme považovat také za motiv, jenž hýbe zápletkou – vedle vlastenectví, touhy po míru nebo zmiňované touhy po bohatství. Láska není motivem, který řídí činy výhradně charakterních postav, zasahuje stejně tak i postavy z okruhu nejednoznačných či přímo záporných konatelů v příběhu.

9.3 Podvod

Každý příběh potřebuje okruh hrdinů a padouchů, v případě románu tajností podvodníků a machinátorů. Příkladem podvodníka, který se nešťtíí obrat své blízké je pan Lustig. Nemá peníze na nákup cenných papírů, tak si je „vypůjčí“ od své partnerky a od svých nevlastních dcer. Ony o tom samozřejmě nemají ani tušení. Když i jejich peníze prohraje, má obavy, aby se dámy o této nečestné půjčce nedozvěděly. Jeho obavy se naplní. Lustig je nucen o podvodu říci své ženě, která ho na základě toho hodlá opustit. Nakonec mu však promine a

odstěhují se spolu do Vídně. Zde je možné šejdířství interpretovat i jako autorův antisemitismus – možná i jako naději, že nový stát bude „očistěn“ od podvodů „globalistických“ ziskuchtivců, k nimž Řehoř zjevně počítal židy. Z optiky dnešního hodnocení jde o tematiku zavrženíhodnou, ale samozřejmě dobovou. Nelze předstírat, že v tuzemské literatuře nevedla, podílela se na dějinné katastrofě holocaustu.

Do jisté míry je podvodem i odkoupení pojistky od barona Vleneckého. Tuto nečestnou praktiku provede opět Lustig, tentokrát i s Ignácem Saltenem. Přemluví barona, aby jim prodal svou pojistku. Poté, co zemře, oba pánové se obohatí na úkor Vleneckého potomků, kteří z otcovy pojistky nezískají téměř nic. Tyto peníze pomohly Lustigovi splatit dluhy, vrátit peníze své ženě a nevlastním dcerám, a ještě mu zbylo dostatek financí na cestu do Vídně.

Motivy podvodů se podílejí na konstituci fikčního světa tajností – v něm se pořád hraje o velké a životně důležité věci – o moc, o peníze, o privátní postavení i o celý světový a evropský pořádek.

9.4 Důležitost informace

Ve světě spekulací bylo velmi výhodné dozvědět se co nejdříve informace o událostech, které by měly nastat. Díky nim se dalo zbohatnout. Fikční postava Ignáce Saltena se snaží vytěžit co nejvíce o chystaných plánech od arcivévody. Zjistí, že se budou nakupovat jisté nemovitosti pro armádu. Salten neváhá a všechny budovy za levno koupí, dokud o vládních plánech nikdo jiný neví. Na neštěstí pro něj tento plán zkrachuje. Saltenovi v tomto případě zbydou jen téměř bezcenné nemovitosti a dluhy.

Na akciové burze je též velkou výhodou, když spekulanti vědí, jak se bude vyvíjet hodnota cenných papírů. Zprostředkovatelem těchto informací je Salo Region, který za ostatní spekulanty obchoduje na burze. On sám z toho těží.

10 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem představila méně známého spisovatele Vavřince Řehoře, který byl také velice aktivní v politickém životě. Na pomyslném spektru prvorepublikové politiky vystupoval jako zastánce chudého zejména rolnického lidu. Jeho smýšlení konečně proniklo i do *Válečných tajností pražských*.

Zabývala jsem se analýzou díla *Válečné tajnosti pražské*, přičemž jsem fikční děj propojila se souvislostmi ze světa reálného, neboť historizující rámec zde plní důležitou funkci. Poukázala jsem i na to, jakou roli v díle mají jednotlivé literární postavy, které jsem zařadila do dvou abstrahovaných typů. Na jedné straně stojí postavy schematické, kterých v románu není mnoho. Na straně druhé jsou postavy komplikované, které prochází určitým vývojem a nelze je dle mého názoru charakterizovat jako vyloženě kladné, nebo naopak čistě záporné. Má to logiku i ve vztahu ke konstituci žánru, neboť jednoznačné postavy by eliminovaly možnost rozplétat tajemství. Popsala jsem také místa, do kterých je děj fikčního světa zasazen. Jsou to často exkluzivní prostory, do kterých se lze dostat jen výjimečně. Ve vztahu k žánru to má jasný efekt, jenž je patrný třeba ještě dnes ve špionážním románu „bondovského“ stříhu. Exkluzivní prostředí románu dodává atraktivitu, posiluje jeho příslušnost k populárnímu čtivu.

Snažila jsem se objasnit, co dále konstituuje román tajemství. V první řadě je to dle mého názoru způsob vyprávění, kterým jsou jednotlivé situace ve fikčním světě podávány. Jedná se zejména o systematické odkládání pointy. Čtenář je neustále napínán, jak se děj bude vyvíjet dále. Zápletka a její rozuzlení je pomalu po částech odtajňována. Takový princip vyprávění je typický pro populární literaturu, zrodil se v románech na pokračování. Nejasnosti na konci kapitol či částí zesilují dychtění vědět, kam se zápletka příště posune, jak vše dopadne. Jak bylo zmíněno v úvodu, žánr románu s tajemstvím bychom z dnešního pohledu mohli zařadit do tzv. brakové literatury.

Jako další prvek tohoto žánrového typu se mi jeví zmíněná exkluzivita prostředí. Jde o místa, která jsou něčím výjimečná, a ne každý má tu možnost, aby věděl, jak to v nich chodí. Takovým příkladem jsou na jedné straně zámky Tuchořice a Konopiště, které fungují jako metafory starých pořádků, jednají v nich konatelé spojení s řádem světa staré dynastie. Na druhé straně stojí prostředí podsvětí, jsou jím tajné kanceláře, salon a herny. Tady Řehoř navázal na žánr rozvinutý Suem a Dumasem – čtenáře baví prostředím intrik a tajemství, která byla známá jen nejvyšší kastě a elitám.

Posledním rysem, který stojí za zmínku je senzačně vypjatá špionážní zápletka, kterou bychom mohli označit i za kriminální. Skupina spiklenců se vydá zachránit svůj národ navzdory

tomu, že by je jejich čin mohl stát život. Zde spatřuji prvek aktualizací – román tajností se přizpůsobil době poválečné a prvorepublikové.

Jak již bylo zmíněno, *Válečné tajnosti pražské* v sobě nesou také rysy dobrodružného románu, za jehož otce můžeme považovat Eugena Suea a Alexandra Dumase. Jejich romány oslovily velké množství čtenářů, byly určeny pro masy lidí. Oblibu si získaly ve své době i *Válečné tajnosti pražské*. Lidé v tu dobu toužili po napínavých i bulvárních příbězích. Chtěli zapomenout na válečné události, na traumata své doby, ale objevovali v nich i prostou zábavu. Platí, že literatura není jenom o velkých tématech či nadčasových hodnotách. Někdy přináší jen oddych a zábavu, jak tomu je v případě vyprávění, které jsem se zde snažila pečlivě přiblížit a v různých plánech analyzovat a interpretovat.

11 SEZNAM LITERATURY

DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0735-2.

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0.

HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: Kapitoly z historie a typologie žánru*. Praha: ČS, 1989.

HORÁK, Jan., Josef Vraný 5 let mrtev. *Venkov: orgán České strany agrární* [online]. 1942. roč. 37, č. 83, s. 1, [vid. 8. 4. 1942]. ISSN 1805-0905. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:0d8377c0-5ea3-11e8-8c53-005056825209?page=uuid:066cc700-5eaf-11e8-906a-5ef3fc9bb22f>

KOTEN, Jiří. *Jak se fikce dělá slovy: pragmatické aspekty vyprávění*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-846-8.

MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: Studie kulturně a literárně historická*. Pohled do dějin pokleslého žánru. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-075-6.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.

ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské I*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925.

ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské II*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925.

ŘEHOŘ, Vavřinec. *Válečné tajnosti pražské III*. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1925.

VRANÝ, Josef. K sociálním úkolům našeho dorostu. *Rozkvět* [online]. 1908, roč. 1, č. 3, s. 18. [vid. 5. 2. 1908]. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:e44b99e0-14b7-11e7-94e5-001018b5eb5c?page=uuid:16c479d0-14c4-11e7-981b-005056825209>

URVÁLKOVÁ, Zuzana. *Tajemství úspěchu: německojazyčná knižnice Album nakladatele Ignáce Leopolda Kobra v širších literárních souvislostech*. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1093-1.